

ANDRIY GURDUZ
Mykolaiv

OLEKSIY GRIKALOV'S STORY «THE UNICORN'S DEATH» IN THE CONTEXT OF INTERPRETATIONS OF THE LEGENDARILY-MYTHOLOGICAL IMAGE

In this article for the first time we comparatively regard one of the most bright, philosophically oriented literary interpretations of the unicorn's image of the beginning of the XXI century – in the story by Oleksiy Gryakalov «The Unicorn's Death». The typological correlate of image of unicorn's figure in this story in the aspect of the tradition of this legendarily-mythological image' metamorphoses is educed; the main characteristics of the author's interpretation in the general amplitude bounds of comprehension of the unicorn' image in literature of the XX – the first decades of the XXI centuries are made known.

Key words: legendary-mythological image, transformation, interpretation, diffusion, unicorn, paradox, amplitude, association.

АНДРЕЙ ГУРДУЗ
г. Николаев

ПОВЕСТЬ АЛЕКСЕЯ ГРЯКАЛОВА «СМЕРТЬ ЕДИНОРОГА» В КОНТЕКСТЕ ИНТЕРПРЕТАЦИЙ ЛЕГЕНДАРНО-МИФОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗА

В статье впервые компаративно рассматриваем одну из наиболее ярких, философски ориентированных литературных интерпретаций образа единорога начала XXI в. – в повести Алексея Грякалова «Смерть единорога». Выявлена типологическая соотносённость изображения фигуры единорога в повести в аспекте традиции метаморфоз этого легендарно-мифологического образа; обозначены основные характеристики авторской интерпретации в границах общей амплитуды переосмысления образа единорога в литературе XX – первых десятилетий XXI вв.

Ключевые слова: легендарно-мифологический образ, трансформация, интерпретация, диффузия, единорог, парадокс, амплитуда, ассоциация.

Стаття надійшла до редколегії 10.02.2016

УДК 821.161.2-97-4

ІРИНА ДМИТРІВ
м. Дрогобич
ira.myrna@gmail.com

ДУХОВНІ ІМПЕРАТИВИ ЕСЕЇСТИКИ о. ВАСИЛЯ МЕЛЬНИКА (ЛІМНИЧЕНКА)

Стаття присвячена творчості одного з найбільш талановитих представників українського варіанта «католицької літератури» о. Василя Мельника (Лімниченка). Об'єктом наукового аналізу стала есеїстика, в якій узагальнено життєвий досвід письменника. Оскільки світогляд автора був глибоко християнським, що визначало специфіку його художнього мислення, у дослідженні зроблено спробу проаналізувати духовні імперативи (Бог, Богородиця, Батьківщина, хрест, дзвони, віра, молитва, покора), у світлі яких Василь Мельник оцінює стан і власної душі, і українського суспільства міжвоєнних років XX століття.

Ключові слова: Бог, Батьківщина, Богородиця, «Логос», віра, дзвони, молитва, покора, псалом, хрест.

У багатій палітрі літературних угруповань та напрямів першої половини XX століття чільне місце займали письменники-«логосівці», які гідно презентували українську католицьку літературу. Творчість кожного з них є декларацією християнської моралі та

національної ідеї. Ярослав Грицковян вважає, що до групи «Логос» потрібно відносити шістьох письменників: Григора Лужницького, Олександра-Миколу Моха, Степана Семчука, Петра Сосенка (молодшого), Романа Сказинського і в окремий період о. Василя Мельника

(псевдонім – Василь Лімниченко) [3, 172], творчості якого присвячене наше дослідження.

Отець Василь Мельник (Лімниченко) (1899–1949) – душпастир, проповідник, публіцист, просвітянський діяч, поет, прозаїк, драматург. Його перу належать збірки поезій «3 війни» (1920), «Хуртовина» (1921), «Клононь» (1926), «Дзвонять дзвони» (1933), п'єса «Убите щастя», повість «Верховинець», книги публіцистики «Українські хрестоносці», «Релігія і життя».

На сьогодні віхи життєвого і творчого шляху письменника Василя Лімниченка найповніше репрезентовано дослідженнями Лілії Гром'як. Почасти його творчості торкалися такі літературознавці, як Ярослав Грицковян, Микола Ільницький, Тарас Салига, Оксана Веретюк, Наталія Вівчарик та ін., дослідження яких здебільшого стосувалися визначення місця «Логосу» в літературному процесі першої половини ХХ ст.

З усіх жанрів, у яких писав о. Василь Мельник (Лімниченко), есеї досліджені найменше. Питання ідейно-тематичного аналізу есеїстики письменника було частково закрито у нашій статті «Сакральний вимір есеїстики о. Василя Мельника (Лімниченка)» [4], проте вивчення творів цього жанру в контексті молитовної і біблійної традицій в українському літературознавстві здійснюється вперше. Отже, мета нашого дослідження полягає у тематичній класифікації есеїв митця, виокремленні образів-концептів та аналізі художньо-стилістичних засобів.

Лілія Гром'як зауважує, що на різних етапах творчості Василя Лімниченка виділяються певні родо-жанрові доміанти (в першому – лірика, в другому – проза і драматургія, в третьому – ліро-епос і публіцистика), але публіцистика в формі статей та есеїв з'являється з-під його пера впродовж творчого життя, відгранюючись у проповідях душпастиря, в промовах просвітянина. Хаос, що запанував під час війни у світі, розривав устояне світовідчуття і світосприймання духівника. І такий стан душі, очевидно, не до кінця виливався в лірику, не вичерпувався ліричними циклами. Проза життя, досвід проповідника вимагали інших жанрів, більш звичних для емоційно незрівноваженої публіки з духовно дестабілі-

зованими орієнтаціями. І о. В. Мельник вдався до есеїв. Замість віршованого слова зазвучало слово публіциста-розрадника скитальців, духовника зневірених. Його есеї, маючи всі прикмети поезії в прозі – образно-емоційну наснаженість, ритміко-інтонаційну напругу, – розгортали основні мотиви власних поезій автора, Святого Письма тощо, але переважно на ґрунті конкретних, достовірних життєвих ситуацій, миттєвих вражень [5, 813].

Загалом усі есеї о. Василя Мельника (Лімниченка) мають молитовну тональність, завдяки якій увиразнюється присутність сакрального у творі. Лілія Гром'як переконана, що за поетикою вони переважно нагадують псалми [5, 814]. Цей жанр найбільше відповідав духовній настроєвості автора, адже псалми покликані, насамперед, торкнутися найглибших струн душі, відкрити її, налаштувати на спілкування з Богом. Псалом дозволяє авторові поділитися найсокровеннішими роздумами, болями і мріями, бо вірить, що по той бік реальності є Хтось, Хто чує і розуміє, у псалмах завжди присутній Божий Дух.

Е. Ронкі так розмірковує про місце псалмів у молитовній традиції: «Спробуймо уявити народження псалмів. Люди молилися у найрізноманітніших ситуаціях, у радості й смутку, після перемоги та на межі загибелі, в темних долинах та перед обличчям краси, серед пороку шляхів та ладану храмів: цар (Давид) – перед війною та після гріха, пастух, поет, хворий, левіт. І всі вони молилися так добре, такими гарними словами, що Бог сказав: ці слова стають моїми, і я дарую їх людям як свої слова, а вони даруватимуть їх мені як свої слова. Слова людини, ставши словами Бога, знову стають людськими словами. Псалом – це слово людини і Боже слово, які поєднані раз і назавжди... Молитися псалмами – це більше, ніж релігійні думки» [6, 36–37].

Ірина Бетко зауважує, що рецепція Псалтиря в українській поетичній традиції висвітлює ряд літературно-художніх закономірностей. Так, співвідношення власне наслідувальних і питомих авторських чинників у псалтирних інноваціях визначає приналежність тої або тої з них до певного рецептивного типу. Цих типів дослідниця нараховує п'ять: 1) у групі контекстів першого рецептивного типу

передбачається якомога повніше відтворення особливостей оригіналу засобами мови реципієнта, крім такого надзавдання, іншої мети перекладач, як правило, не має; 2) для другого рецептивного типу характерне збереження всіх композиційно-змістових вузлів оригіналу як тієї основи, що актуалізується принципово новим художнім змістом переважно через стильові та версифікаційні рішення і підтекст; 3) у третій групі безпомилково прочитується інтерпретоване першоджерело, посилення на яке нерідко міститься в епіграфі, але новотвір за всіма формально-змістовими ознаками цілком незалежний від свого прототипу; 4) ця група – наскрізні псалтирні стилізації, які при зовнішній подібності не передбачають обов'язкових внутрішніх змістових зв'язків з конкретними псалмами; 5) це така група поезій, яка, не маючи зовнішніх посилення на Псалтир, глибинно пов'язана з ним через приховане цитування, парафразування і т. ін. [1, 115–116].

Стилізації псалмів о. Василя Мельника (Лімниченка) є, звичайно, новотворами, хоча їх зв'язок із першоджерелами очевидний. Однак варто підкреслити, що визначення «псалом» не є строго жанровим, воно, швидше, вказує на джерельну першооснову новотвору. Сам Псалтир, сакральний зміст якого визначається як натхненна розмова людського серця з Богом, з літературного погляду, є інтержанровою асоціацією [1, 117].

У Василя Лімниченка найбільше подибуємо есеїв-плачів («Сльози»), есеїв-молитов («Вечірня молитва», «Туга», «Радосте моя», «Поможи мені»), есеїв-роздумів («Таїнство», «Віра»). І це, звичайно, простежується і на рівні поетики. Письменник любить риторичні запитання, апеляцію до читача чи слухача, тому есеї мають характер звертання. Як слушно зауважує Лілія Гром'як, деякі есеї письменник озаглавлює питальними зворотами «Чи чуєте?», «Чи бачите?», «Чи болить?», «Де?». «Цим він прагнув будити свідомість і сумління своїх слухачів-читачів, розкривати їм очі на причини хаосу, що запанував у світі» [5, 814]. Він часто спонукає читача до роздумів незакінченими, неповними реченнями. В окремих творах простежується рима. Найбільш уживаною риторичною фігурою є

анафора, яку доволі часто подибуємо у Псалмах царя Давида. Її використання сприяє обривності та ритмічності художнього тексту, тіснішому об'єднанню його компонентів, наприклад: «Тужу за Тобою. Тужу за блисками Твоєї ласки. Тужу за досвідами й пробами, що їх посилаєш мені, наче обтернені троянди. Тужу за розкішшю приставання з Тобою. Тужу за мукою призадуми над Твоєю смертю на хресті» [5, 502]; «Це ваша година тепер... Година кошмарних маячень про царства, будовані на кістках помордованих людей та цементованих неповинно пролитою кров'ю. Година мордів та вбивств... Година катувань, під якими тріщать ламані кістки, шкваряться палені тіла, сохнуть язика, сліпнуть очі, замовкають серця» [5, 527].

Молитовної тональності есеїстиці додають рефрени типу: «Радосте моя!» [5, 518], «При хресті же Ісуса стояла Скорбна Мати...» [5, 522], «Поможи мені» [5, 540], «Моє щастя вельми велике!» [5, 546], адже «повторюваність молитви як принцип сакрального світосприйняття у будь-якій релігії також використовують письменники. Часом фрагментарне відтворення молитви сприяє «молитовності» як світовідчуттю» [2, 3].

Письменник часто використовує окличні речення («Дзвони! Розбиті в кусні дзвони! ... Димами наших сіл, риданням жінок, плачем дітей, стогонами тварин, одчаєм, смертю обіймані дзвони! Занімілі свідки наших трагедій, наших опущень, наших розпук, наших скривавлень! Ви понесли з собою у світи наше щастя! Вас порубали так, як нас! Вас понівечили так, як нас! І ви замовкли, оніміли – як і ми! [5, 500]; «Вичуваєш, що життя – це таїнство!» [5, 492]), що є потвердженням емоційності автора, його щирості і глибокого пережиття того, про що він пише.

Як уже зазначалося, есеї – це плід уже добре світоглядно сформованого автора, тому вони рясніють образами-концептами, архетипами, символами, у яких прочитуються духовні (релігійні і національні) імперативи католицького письменника. Вони узагальнено представлені в есеї «Я йшов шукаючи»: «Я йшов крізь життя, шукаючи... Я падав на шляху, блукаючи... Я боровся з перепонами, змисел життя й його загадки відкриваючи. ...

А в кінці переконався й утвердив себе в цьому, що: Єдина оаза в пустелях цього світу – це віра в Господа Бога! Єдина неподатна площина на трясовиннях цієї землі – це релігія. Єдина неподатна площина на трясовиннях боротьби – це Христова Церква. Єдина справжня поміч, на яку можна в житті покладатися, – це Божа ласка. Єдина краса, що не полиняє, не зів'яне й не переведеться – це Незаймана Діва. Єдина емблема, в тривкість якої можна повірити, – це хрест. Єдине ймення, що ним людина може спасти саму себе, своїх та своє оточення, – це ім'я Господа і Бога нашого, Ісуса Христа!» [5, 547].

Отже, в основі світогляду, а отже, й усіх життєвих інтересів «логосівця», – Бог і всі пов'язані з ним реалії. Це відображено у багатьох творах, наведемо приклади, на нашу думку, найбільш промовистих: «Таїнство»: «Життя – це таїнство! ...життя – це не є випадковий сукуп дій і потенцій, що воно не є виплодом принагідних обставин. Вичуваєш, що над ним розпростер свою опіку Хтось такий, що перед Ним усяка людська мудрість мусить замовкнути» [5, 492]; «Туга»: «Тужу за Тобою. Тужу за блисками Твоєї ласки. ... Тужу за розкішною приставанням з Тобою. Тужу за мукою призадуми над Твоєю смертю на хресті. ... Дай Себе моїй душі, дай Себе моему життю! Дай мені зазнати тих радощів і тієї розкішної муки, що їх вичуває убога людська душа, Тебе посідаючи!» [5, 502]; «Радосте Моя!»: «Боже! Великий Духу невмирущих духів! Всемогутній Пане над усіма панами! Володарю над володарями! Радосте моя! ... Тремчу перед Тобою радісним тремтінням людини, що не може упокоїти себе в обличчі свого ласкавого Батька. ... Пане мій! Радосте моя! Віддали від мене – смуток! Відкинь од мене – острах перед синами загибелі та їх зазіханнями на мою віру в Твою поміч! ... Радосте моя!» [5, 518]; «Куди піду?»: «Куди піду? ... Звідусіль чигає на нас злоба, що не знає пощади, і помста, що досягає й безвинних людей за вину й за гріхи людства. ... З великим довір'ям хилимося перед Тобою, як перед нашим наймилосерднішим Опікуном, кажучи: Рятуй нас!.. Ти піклуєшся маленькими воробчиками, дбаєш про квіточку на полі – не забудь же й про нас! Покрий нас Твоєю ласкою! Кріпи нас Твоєю силою! Огрій нас Твоєю

любов'ю! Притули нас до Твого Пресвятого Серця, щоби воно натеплило наші груди й серця! Обійми нас раменами Твоєї опіки, що завжди і всюди була і буде в нас найпевнішою безпекою! Не забудь про нас, Господи!» [5, 533]; «Поможи мені!»: «Зникаю. Пропадаю... ... Перед собою бачу тільки ясно насвітлений кивот, а на кивоті – монстранцію. В її осередку, в мелхіседеку, біліє білий, білесенький Агнець. Благословенна година! ... Євхаристійний Боже!.. Поможи мені, поможи мені!.. Поможи мені забути про себе, пропасти для себе, знетямитися в собі, а тямити тільки про Тебе і про мій нарід, і про тих, що мені найближчі, і про тих, що мені супротивні й такі далекі» [5, 540].

Образ Бога вводиться у твори прямо, як у наведених вище цитатах, і опосередковано. Так, про Божу присутність свідчить Святе Письмо, цитатами з якого наповнені есеї Василя Лімниченка; наприклад, до есею «Блакитна Постать» узято епіграф з Євангелія від Матея: «Думаєш не про Боже, а про людське» (Мт. 16: 23), до есею «Година владарів темряви» – з Євангелія від Луки: «Це ваша година тепер і влада темряви» (Лк. 22: 53).

Богородиця займала виняткове місце у житті і творчості о. Василя Мельника (Лімниченка). Її особа слугувала для «логосівців» найдовершенішим орієнтиром у духовному поступі та взірцем у вихованні молодих людей, об'єднаних у Марійські Дружини. Звісно, це відобразилося і в есеїстиці письменника, якого називають «Бояном Білої Пані»: «Стават!»: «При хресті же Ісуса стояла Скорбна Мати. При хресті... Стояла... У цьому слові – «стояла» – є щось сталеве, гранітне, героїчне! Воно випнуте незламністю! В ньому прихована готовність на жертву. Його повнить віра в Боже Провидіння й довір'я в Божу силу й доброту. ...Скорбна Діво! Горесна Матінко Божа! Дай мені силу – стояти! Навчи мене не хитатися, а – стояти! Допоможи мені не падати, а – стояти!» [5, 522]; «Блакитна Постать»: «Безвиглядність чорним павутинням надію запавутинила. Обрій переді мною, наче сіра стіна незрушимої скелі... І ніби сниться мені, що на цій скелі бачу Блакитну Постать. Вона була колись розп'ята на хресті за те, щоб люди думали не тільки про людське, але й про

Боже! ... Голгофта! А Блакитна Постать простягнула благословенну руку, щоб підтримати мене... Тоді подумав я про те, що Боже, наснажив змаг і бодро пішов далі...» [5, 523].

Торкнутися Трансцендентного можна за допомогою віри і молитви, і це добре усвідомлює письменник, присвячуючи цим аспектам християнського життя окремі твори: «Віра»: «Вірую в те, що наді мною чуває ласкаве Боже Провидіння. Моя віра розжевлена, наче розпалене залізо. І в слушний час ця моя віра допадеться в мій розпромінений день з такою нагальною силою, що боюся за себе. Боюся, щоб тоді не дістати удару серця, в вир життя падаючи» [5, 493]; «Вечірня молитва»: «По вечері ми лагодилися до сну. В покорі, склонивши голови перед образом Богоматері, тихо проказували молитовні слова. Ми молилися...» [5, 499]. Письменник ставить молитву на дуже високий щабель, вона важить для нього винятково багато, він асоціює її зі щастям: «Я маю велике щастя. Не потраплю докладно з'ясувати і досадно увиразнити його, та скажу тільки одне: Моє щастя вельми велике! Воно загніздилося в моїй душі ще тоді, коли моя матуся, простенька жінка з села, навчила мене перших молитов і в соняшні неділі вела мене за руку до церкви» [5, 546].

На противагу гордощам, які заповнили світ і вилилися у численні війни, голодомори, лихоліття, репресії, «логосівець» оспівує покору як невід'ємну рису справжньої духовності: «...попора – це велика річ! Я сказав би, що попора – це один з найбільших царів життя. Хто її, непофальшовану, набув, незмірно збагатів та заскарбив собі велику силу. Бо тільки цей чоловік, що з покорою в серці пройшов досвіди життя, вважаючи себе тільки оруддям в руках Господа Бога, є – справжньою людиною. ...А гордощі – це коріння смерти в людини...» [5, 496].

Василь Лімниченко чи не найповніше з усіх «логосівців» оспівав найбільший символ християнства – хрест. Це відобразилося і в есеїстиці: «Хрест у моїх очах – це не тільки дерево Христової смерти, не тільки емблема християнства, не тільки символ перехрестя двох воль – Божої й чоловічої. Він теж – не тільки видумане зображення страждання. Хрест – це живе й тремтуче живло!.. Без нього

життя не було би боротьбою, хіба застоюною снагою боротьби. ... Хто не любить його, цей у якомусь там дні опиниться серед своєї дороги – з нічим. Хто забув про нього, цей забув про наймогутніший чинник свого духового поступу. Хто загубив його, цей загубив ключ до таємниць свого внутрішнього вдосконалення. А хто полюбив його, цей показав ту нехтовану силу, що стане двигарем його духовного розвитку й підоймою його жертов. На цій підоймі він вознесе свій вік у висоти, ближче неба, в ці сфери, в яких хрест перетвориться в блискучий жезл життя!» [5, 511].

Образ дзвонів репрезентовано поетичною творчістю Василя Лімниченка, вони усимволізують не лише обрядове християнство (дзвони великодні, поминальний дзвін), це радше вияв духовно-національної ідентичності, яка так чи так виявляє себе на різних витках історії: «Мої серпневі вечори – несупокійні. Суятяться над ними спомин про гомін вечірніх дзвонів. Спомин про рідне село, про женчиків, що на полі пшеничку жали, і про те, що при гомонах вечірніх дзвонів вони простували свої хребти і, тримаючи в лівих долонях серпи, правими клали на себе знак святого хреста. А вечірні дзвони з дзвінички дзвонили. – Дзвони! Розбиті в кусні дзвони! ... Занімілі свідки наших трагедій, наших опущень, наших розпук, наших скривавлень! ... Вас понівечили так, як нас! І ви замовкли, оніміли – як і ми!» [5, 500].

Отже, для Василя Мельника християнська і національна свідомість ідуть поруч, крім того, він не мислить власного щастя поза Батьківщиною і мріє про мир і процвітання на своїй землі: «Моя смерть»: «Сьогодні здавалося мені, що моє «я» померло... Коли вся Україна горіла й кров'ю закипала. Коли наші матері з болю за дітьми, що погубилися по світі, сходили з розуму. Коли душа людини на вид здичавілих потвор у людській подобі каменіла... І я почував себе вже не собою, не якоюсь вартістю й величиною, не окремою позицією в рахунках цього світу, а – нічим! ... Тоді я весь заперечив був себе. Весь пірнув був у Бога, наче краплина води в море. Весь поринув у рану промінистого Божого Серця!» [5, 510]; «В затишнім царстві моїх дум...»: «І сниться дивний сон мені про рай на цьому світі, про ясне

небо й зоряне – без хмар та хмароломів. І сниться Бог, творець віків, і сниться щастя світу, братання всіх живих людей, єднання з ворогами...» [5, 489]. Ці ідеї повніше письменник розвинув у публіцистиці, адже, на думку Лілії Гром'як, есеї Василя Мельника можна вважати перехідною ланкою від його художньої творчості до власне публіцистики [5, 815].

Отже, можемо стверджувати, що есеї о. Василя Мельника (Лімниченка) найбільш повно розкривають світоглядні особливості та літературний талант автора. Вони жанрово споріднені з псалмами, гімнами, молитвами, плачами, що відображено і на художньо-стилістичному рівні. Духовні імперативи втілені в образах Бога, Богородиці, Батьківщини, хреста, дзвонів, віри, молитви, покори. У перспективі подальших студій – вивчення духовних і національних імперативів у поезії та публіцистиці письменника.

ІРІНА ДМИТРІВ
Дрогобыч

SPIRITUAL IMPERATIVES ESSAYS OF P. VASYL MELNYK'S (LIMNICHENKO)

The given article is devoted to the creative work of one of the most talented representatives of the Ukrainian variant of «catholic literature» – P. Vasyl Melnyk (Limnichenko). The object of scientific analysis is the essays where there is generalized writer's experience. As the author's world view was deeply Christian and it defined the specific of his artistic thought, there is made an attempt to analyze spiritual imperatives (God, Mother of God, Homeland, cross, bells, faith, prayer, humility), in the light of which Vasyl Melnyk estimates the situation his soul and in the of Ukrainian society in the interwar years of the 20th century.

Key words: God, Homeland, Mother of God, «Logos», faith, bells, prayer, obedience to, psalm, cross.

ИРИНА ДМИТРІВ
г. Дрогобыч

ДУХОВНЫЕ ИМПЕРАТИВЫ ЭСЕЙСТИКИ О. ВАСИЛИЯ МЕЛЬНИКА (ЛИМНИЧЕНКО)

Статья посвящена творчеству одного из наиболее талантливых представителей украинского варианта «католической литературы» о. Василия Мельника (Лимниченко). Объектом научного анализа стала эссеистика, в которой обобщен жизненный опыт писателя. Поскольку мировоззрение автора было глубоко христианским и это определило специфику его художественного мышления, в исследовании предпринята попытка проанализировать духовные императивы (Бог, Богородица, Родина, крест, колокола, вера, молитва, смирение), в свете которых Василий Мельник оценивает состояние как собственной души, так и украинского общества в межвоенные годы XX века.

Ключевые слова: Бог, Родина, Богородица, «Логос», вера, колокола, молитва, смирение, псалом, крест.

Список використаних джерел

1. Бетко І. Біблійні сюжети і мотиви в українській поезії XIX – початку XX століття / Ірина Бетко. — Zielona Góra — Kijów, 1999. — 160 с.
2. Бовсунівська Т. Молитва як літературний жанр / Тетяна Бовсунівська // Дивослово. — 2003. — № 7. — С. 3—8.
3. Грицковян Я. Українські католицькі письменники міжвоєнного двадцятиліття: Група «Логос» / Ярослав Грицковян // Записки НТШ. Праці філологічної секції. — Львів, 1995. — Т. ССХХІХ. — С. 170—178.
4. Дмитрів І. Сакральний вимір есеїстики о. Василя Мельника (Лімниченка) / Ірина Дмитрів // Молодь і ринок : Щомісячний наук.-пед. журнал. — 2010. — № 11 (70). — С. 64—68.
5. Мельник В. Релігія і життя : (поезія, проза, драма, публіцистика, релігійні статті) / о. В. Мельник (Лімниченко) / [за заг. ред. проф. Р. Гром'яка; упоряд. і післямова Л. Гром'як]. — Тернопіль : Збруч, 1999. — 830 с.
6. Ронкі Е. Закоханий і здивований Бог / Ермес Ронкі / пер. з італ. К. Зінченко. — Львів : Свічадо, 2015. — 80 с.
7. Святе Письмо Старого та Нового Завіту. — United Bible Societies, 1991. — 1394 с.

Стаття надійшла до редколегії 30.03.2016